

Dil Öğretiminde İzlemenin Yeri: İzleme Bir Dil Becerisi Midir?

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Selim EMİROĞLU¹

1 Doç. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi A.B.D., selimemiroglu@aydin.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-4892-9575.

Gönderilme Tarihi: 03.07.2022 Kabul Tarihi: 11.11.2022 DOI: 10.37669/milliegitim.1139999

Atf: “Emiroğlu, S. (2023). Dil öğretiminde izlemenin yeri: izleme bir dil becerisi midir? *Millî Eğitim Dergisi*, 52 (239), 2107-2132. DOI: 10.37669/milliegitim.1139999”

Öz

Bu araştırmanın amacı; izleme becerisinin bir dil becerisi olup olmadığını, dil öğretimindeki yeri ve önemini ortaya koymak; öğretim programlarında birlikte yer verilen dinleme becerisiyle ilişkisini belirlemektir. Nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseniyle oluşturulan çalışmada alanda çalışan öğretim üyelerinin görüşlerine başvurulmuş; doküman inceleme yöntemiyle de ilgili literatür taranarak ulusal ve uluslararası deneysel-kuramsal yayınlardan elde edilen veriler; bulgular bölümünde tartışmaya açılarak sıralanmıştır. Çözümlenen verilerle alanda çalışan 24 akademisyenin görüşleri karşılaştırılmış; izlemenin, dil öğretimindeki yeri belirlenmiştir. Araştırmada, ihmal edilmiş bir beceri olan izlemenin, genel olarak bir dil becerisi olmadığı (%54 oranla) ancak-diğer dil becerilerinin desteğiyle-alıcı bir dil becerisi özelliği gösterdiği (%83'lük oranla) ortaya çıkmıştır. Sesin ve dinlemenin olmadığı izleme çalışmalarının ise dilsel olmaktan çok zihinsel nitelikte olduğu (%72'lik oranla) belirlenmiş; izlemenin, dil becerilerini destekleyen bir zihinsel faaliyet olduğu (%100'lük oranla), dil öğretiminde dinleme ile izlemenin bir arada olması (%100'lük oranla) ve Türkçe öğretiminde izlemeye yer verilmesi (%100'lük oranla) gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Literatüre kazandırılmak üzere birkaç izleme yöntem ve tekniğinin önerildiği çalışmada izleme becerisini geliştirmek için eğitim/öğretim programlarının oluşturulması, öğretim programlarında izlemeye ayrı bir beceri olarak yer verilmesi, kademelere göre izlemenin kazanımlarının yazılması, bu becerinin yöntem ve tekniklerinin belirlenmesi vb. gerektiğine işaret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: dil öğretimi, beceri, izleme, dinleme, öğretim programı

The Place of Watching in Language Teaching: Is Watching a Language Skill?

Abstract

The aim of this study is to reveal whether the watching skill is a language skill, its place and importance in language teaching, and to determine its relationship with the listening skill, which is included together in the curriculum. In the study, which was created with the phenomenology design, which is one of the qualitative research methods, the views of the faculty members working in the field were consulted. The data obtained from national and international experimental-theoretical publications were listed by opening the discussion in the findings section by scanning the relevant literature with the document review method. The views of 24 academicians working in the field were compared with the analyzed data and the place of watching in language teaching was determined. In the research, it was revealed that watching, which is a neglected skill, is not a language skill in general (with a rate of 54%), but - with the support of other language skills - it shows a receptive language feature (with a rate of 83%). It was determined that the watching studies without sound and listening were mental rather than linguistic (with a rate of 72%). It was concluded that watching is a mental activity that supports language skills (with a rate of 100%) and that listening and watching should be combined in language education (with a rate of 100%) and watching should be included in Turkish teaching (with a rate of 100%). In the study, in which several watching methods and techniques are proposed to be brought to the literature, it was pointed out that education/training programs should be created in order to develop the watching skill, watching should be included as a separate skill in the curriculum, the achievements of watching should be written according to the levels, and the methods and techniques of this skill should be determined.

Keywords: language teaching, skill, watching, listening, curriculum

Giriş

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan bir sistem, bir disiplindir. “Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kuralardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizge” (Aksan, 2015) biçiminde tanımlanan dilin; insanoğlunun gelişim ve ilerlemesinde etkili olan dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri bulunur. Bu beceriler, bir bütünsellik gösterir ve dil eğitiminde yapılan uygulamalarda öğrencilerin dil becerilerini birlikte kullanmalarının (Sever, Kaya ve Aslan, 2006; Demirel ve Şahinel, 2006) önemi vurgulanır.

Her türlü öğrenme ve üretim; insanın bilişsel, duyuşsal ve psikomotor çabaları-

nın sonucudur ve bu faaliyetlerde dil devreye girer. “Dil, insanoğlunun yaptığı hemen hemen her şeyle ilgilidir” (Crystal, 1994). Dilin sadece 4 temel beceriden oluştuğunu söylemek uygun olmaz. Çünkü diğer beceri ve faaliyetler de dil gelişimini olumlu veya olumsuz etkiler. Semiyolojinin (göstergebilim) ilkelerinden (Günay, 2002) yola çıkılırsa her türlü sinyal bir iletişim aracıdır ve öğrenmeye katkı sağlar. Bu durumda sesli işaretler olan sesler ile anlam oluşturan tüm görüntüler aynı başlık altında birleşir.

Düşünme, insanın temel becerisidir. Diğer beceriler düşünme becerisi çatısı altında bir araya gelir ve bu beceriler içinde dil becerileri de yer alır. “Piaget’e göre dilin gelişimi düşünmenin gelişimine bağlıdır” (Demirel ve Şahinel, 2006). Dil ve düşünme yan yanadır. “Gelişim psikologları, dil gelişimi ile bilişsel gelişimin paralel olduğunu vurgulamaktadır” (Coşkun, 2018). Dilin düşünceyi, düşüncenin dili geliştiren yönü bilinmektedir. “Dil, düşünceyi kuran, oluşturan ana ögedir. Ana dili dersinin temel işlevlerinden biri de öğrencilerin düşünme güçlerini geliştirme, onlara Türkçenin söz değerleriyle düşüncelerini biçimlendirme yetisini kazandırmasıdır” (Özdemir, 1990). Bu amaçla ana dili eğitiminde dil ve düşünce bir arada verilir. Özellikle son yirmi yılda “Türkçe öğretiminde dil becerileriyle birlikte zihinsel becerileri geliştirme de ön plana çıkarılmıştır” (Güneş, 2009). Yazılan programlar, ders kitapları, oluşturulan etkinlik ve çalışmalar dil ve düşünceyi birlikte ele alacak biçimde yapılandırılmıştır.

Beceri, bilgidен önce gelir. “Beceri, bilgi gerektiren ve performans içeren karmaşık bir eylemdir” (Açık, 2019). Birey dinleme ve okuma ile anlama; konuşma ve yazma ile anlatma yeterliklerini geliştirir. Dilin bilgi alanlarını oluşturan sözcük bilgisi, dil bilgisi (gramer), metin bilgisi, edebî bilgi gibi alanlar becerilerin gelişimine destek çıkar.

Ses ve sözcük öğretimi, cümle kuruluşu, etkili dil kullanımı, anlama ve anlatma, gramer kullanımı vb. dil öğretimiyle gerçekleşir. Ses, sözcük ve cümleleri alıp işleme; sesler üzerinden anlam oluşturmaya dayalı bir öğrenme, dinleme gibi bir beceriden söz edilmesini sağlar. Ses ve sözcük yönetimi, etkili ve pratik cümle oluşturma; bir dil becerisi olarak konuşmayı ilgilendirir. Okuma ise basılı veya elektronik ortamdaki karakterlerin çözülüp anlaşılmasıdır ve bu karakterler ağırlıklı olarak dilseldir. Yazma ise ister elektronik ortamda ister kâğıt üzerinde olsun, dilin kuralları dâhilinde gerçekleştirilen, anlam oluşturan bir dil ve anlatım becerisidir.

Çalışmanın amacı, önemi ve problem cümlesi

İngilizcesiyle slash (slash) olarak bilinen eğik çizgi (taksim), kapsayıcı yönüyle kullanıldığında “veya” bağlacıyla eşdeğerdir (Wikipedia). Bu noktalama işaretinin kod, sembol ve sayıların dışında sözcükler arasındaki kullanımı (evet/hayır) “veya”

anlamını karşılar ve yazılı anlatımda bir pratiklik sağlar. İşaretin bu anlamıyla ilgili olarak TDK Yazım Kılavuzu'nda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Türkiye'de MEB'in hazırladığı Türkçe dersi öğretim programlarında 2005 yılından bu yana dil becerileri verilirken dinleme ile izlemenin arasında eğik çizgi (dinleme/izleme) yer alır. Böyle bir kullanımda, işaretin “dinleme veya izleme” anlamında alternatifli bir durum oluşturduğu düşünülür. Ancak programlarda “doğrudan izlemeye dair” materyal, çizelge, yöntem, teknik ve kazanımların olmaması nedeniyle izlemenin yerini belirleme ihtiyacı oluşur. Literatürde ise izlemenin bir dil becerisi olup olmadığına dair kapsamlı bir bilgi bulunmamaktadır. Dinleme ve izlemeyle ilgili ulusal ve uluslararası yayınlar incelendiğinde dinlemeye bir dil ve iletişim becerisi olarak değinildiği ancak izlemenin dikkatlerden kaçtığı görülür. Bu bakımdan çalışmanın problemini, izlemenin bir dil becerisi olup olmadığı ve dinlemeyle ilişkisi oluşturmaktadır.

Bu probleme çözüm bulmak amacıyla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. İzleme bir dil becerisi midir?
2. İzlemenin dinlemeyle ilişkisi nedir?
3. Dinleme ve izlemenin alternatifli ya da birlikte kullanımları, dil öğretiminde ne tür etkiler oluşturur?
4. İzleme, dil becerilerini destekleyen bir zihinsel faaliyet midir?
5. Türkçenin eğitimi ve öğretiminde izlemenin yeri nedir?

Sınırlılıklar

Çalışmada izleme, dinlemeyle birlikte ve dinlemeyi tamamlayan yönüyle ele alındığı gibi, dinlemeden soyutlanarak da incelenmiştir. Çalışmada dinlemenin olmadığı izleme faaliyeti “salt izleme” olarak ifade edilmiş, izlemenin Türkçe öğretimindeki (Türkçe dersi öğretim programları, Türkçe akademik yayınlar, ders kitapları ve Türkçe uygulamaları vb.) yeri de irdelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya katkı sağlayan öğretim üyesi sayısı 24'tür. Bu sayı-uzman görüşü doğrultusunda-derinlikli bir araştırma için yeterli bulunmuştur.

Yöntem

Çalışma nitel özelliktedir. Araştırmada olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. “Fenomenoloji deseni, farkında olunan ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanmaktadır” (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Çalışmada öncelikle doküman incelemesi yöntemiyle yerli ve yabancı kaynaklar

toplanmış ve çözümlenmiştir. Bu incelemenin birleştirici ve yorumlayıcı (Merriam, 2018) bir özelliği bulunmaktadır. Ayrıca, bulguların güçlendirilmesi ve bilimsel zeminde tartışılabilmesi için görüşme tekniğinden faydalanılmış, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak öğretim üyelerinin görüşleri alınmıştır. İstanbul Aydın Üniversitesi'nden 30.05.2022 tarihinde E-45379966-050.06.04-51917 sayılı Etik Kurul izni alınmıştır. Görüşme formundaki sorular, çalışmanın problemine çözüm bulmak amacıyla oluşturulmuş sorulardır. “Görüşme, araştırmada cevabı aranılan sorular çerçevesinde ilgili kişilerden veri toplama şeklinde ifade edilebilir. Görüşme belirli bir araştırma konusu veya bir soru hakkında derinlemesine bilgi sağlar” (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2019). Çalışmada görüşler fenomenoloji desenine uygun olarak detaylı ve derinlikli bir şekilde çözümlenmiştir.

Verilerin toplanması ve analizi

Çalışmada literatür taramasıyla elde edilen bilgiler doküman incelemesi tekniğiyle çözümlenmiştir. Türkiye'deki farklı üniversitelerde görev yapan ve Türkçe eğitimiyle ilgili ders verip eser üreten 24 doçent ve profesörün araştırma problemini çözüme kavuşturmak için sorulan açık uçlu sorulara vermiş olduğu yanıtlar ise betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. “Betimsel analizde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Çalışmada, öğretim üyelerinin görüşleri sayısallaştırılarak (frekans ve yüzde değerleriyle) tablolar halinde verilmiş, bazı örnek görüşler (K1, K2, K3...Görüşüne başvuru katılımcılar) yansıtılmıştır.

Akademisyenlerin, yarı yapılandırılmış görüşme formuna, açık uçlu soruların dışında rahatlıkla görüş belirtebilmelerine imkân sağlanmıştır. Böylece sadece sorulara bağlı görüşler elde edilmemiş, öğretim üyelerinin görüşleri arasından çalışmaya destek verecek farklı kodlar oluşturulmuştur. Araştırmanın verileri, öğretim üyelerinden yaklaşık üç aylık bir zaman diliminde elde edilmiştir.

Nitel verilerin geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak için alan uzmanlarından faydalanılmaktadır (Merriam, 2018). Çalışmada seçilen başlıkların uygunluğu, öğretim üyelerinin görüşleri ve ortaya konulan bulguların alana katkı sağlayıp sağlamadığı iki uzmanın (bir alan ve bir eğitim bilimleri uzmanı) görüşüne sunulmuş; uzmanların tutarlılık gösteren bazı öneri, görüş ve değerlendirmeleriyle çalışmaya son şekli verilmiştir.

Çalışma grubu

Amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen öğretim üyeleri, Türkiye'deki çeşitli üniversitelerde görev yapmaktadır. Söz konusu öğretim üyelerine ilişkin genel bilgiler aşağıdadır:

Tablo 1

Araştırmanın Çalışma Grubuna İlişkin Genel Bilgiler

Kişisel Bilgiler		f	%
Cinsiyet	Kadın	8	33
	Erkek	16	67
Unvan	Doçent	12	50
	Profesör	12	50

Tablo 1’de çalışmaya katkı sağlayan öğretim üyelerine ilişkin genel bilgiler yer almaktadır. Akademisyenlerin %67’si erkek, %33’ü kadındır.

Bulgular ve tartışma

Bu bölümde araştırma probleminde cevap olabilecek bilgi ve açıklamalar; alandaki deneysel ve kuramsal çalışmaların incelenmesi ve öğretim üyelerinin görüşlerinin çözümlenmesiyle, çeşitli başlıklar altında tartışılarak verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda çalışmaya katkı sağlayan akademisyenlerin cinsiyet ve unvanlarının değişken özelliği göstermediği görülmüş, bu nedenle öğretim üyelerinin görüşleri toplu bir şekilde yansıtılmıştır.

İzleme nedir, ne değildir?

İzlemek, Güncel Türkçe Sözlük’te 9 farklı anlamda verilmiştir. Söz konusu anlamlardan birkaçı (3. anlam: Bir olayın gelişimini gözden geçirmek; 4. anlam: Eğlenmek, görmek, öğrenmek için bakmak, seyretmek; 6. anlam: Gözlemek, incelemek) bu çalışmayla ilgilidir. İzlemenin sözlükteki ilk anlamı (Birinin veya bir şeyin arkasından gitmek, takip etmek) ile, bu anlama benzer diğer anlamlarının çalışmayla herhangi bir bağlantısı bulunmamaktadır. Çünkü izleme, çalışmada bilişsel yönüyle ve dinlemeyle birlikte incelenmiştir.

İzlemenin Türkçede sözlüğe girmiş veya girmemiş birçok mecaz anlamı vardır. Bir yolda ilerleme, bir yöntemi kullanma, düşünceleri fark etme, kendini inceleme, gelişim ve değişimi anlama, bir şeyleri benimseme, olay ve olgulara uyum gösterme, akışın içinde olma... Bu tür mecaz anlamların da çalışmayla ilgisi bulunmamaktadır.

İzleme, daha çok, takip etmeyle birlikte kullanılır. Ancak izlemenin zihinsel yönü baskın çıktığında somut takip yerini soyut inceleme ve değerlendirmelere bırakır. Ayak izleri takip edilir, filmler izlenir. İnsan; devinim halindeki zamanı, eşyayı, kişileri, olayları, senaryoları, yenilikleri, değişimleri vb. takip eder ancak bu takipte-aktif olarak-inceleme ve değerlendirme vardır. Okuma faaliyeti gibi, anlamaya ve öğrenmeye odaklı bir çözümleme söz konusudur.

Literatürde izlemeden bir dil becerisi olarak değil, bir beceri olarak söz edilir. Özel eğitime muhtaç (az düzeyde görme engelleri bulunan) çocukların eğitimlerinde izleme bir beceri olarak belirtilir (Aslan ve Çakmak, 2016) ve bu becerinin geliştirilmesi için çalışmalar yapılmasına değinilir. Ancak bu çalışmalar izleme becerisinin takip yönüyle ilişkilidir. Yine izleme becerisinin, kişinin bilişsel bir meşguliyet sırasında kendi performansını anlama düzeyinin farkında olması (Özsoy, 2012) olduğu dile getirilir.

İzleme, bir anlama faaliyetidir. Örneğin, birey film izlerken kurgulanmış bir eseri anlamaya çalışır, bu sırada bireyin bütün zihin melekeleri devrededir. Sayısal düşünmekten, uzay-zaman algısına; eleştirel analizden, yaratıcı düşünmeye; hafıza kullanımından ilişkilendirme ve çağırışım yeteneğine kadar sayılamayacak çoklukta ve bireysel özellikte zihinsel işlem gerçekleşir. Bunlar içinde dile ait işlemler de bulunur. Filmde geçen ses ve konuşmalar; dile ilişkin yetkinlikten söz varlığı zenginliğine, dil bilgisine hâkimiyetten bağlamı fark etmeye vb. uzanan birçok noktada izlemenin dil ve anlam boyutu içinde yer alır. Dikkat ve odaklanma gibi diğer bilişsel-psikolojik özellikler de işletilir. Bir insanın konuşmasını dinleyip izlerken de benzer zihinsel işlemler gerçekleşir. Konuşmacının sözcükleri, sesi ve konuşmayı tamamlayan beden dili; hem dinleme hem de izlemeyle anlaşılmaya çalışılır.

İzlemenin ne olmadığı da netleştirilmelidir. İzleme, görsel okuma değildir. “Görsel okuma; resimsel ve grafiksel görüntülerle aktarılan mesajın okunması, anlaşılması ve yorumlanması sanatıdır” (Wileman 1993; akt. Çam, 2006). İzleme görsel okumayla ilişkilidir ancak terimsel düşünülüğünde görsel okuma izlemeden farklıdır. Görsel okumada durağan göstergeler (resim, manzara, tablo, grafik, karikatür vb.), izlemede ise görüntüler (hareket) incelemeye alınır. Literatürde görsel okumanın izlemeyi kapsar biçimde kullanıldığı görülür. Her ne kadar görüntünün özünde kareler (film kareleri) varsa da bu yetkinlikleri ayırtmak gerekir. Örneğin, beden dili hareketleri görsel değildir. Bu hareketler izlenir ve yorumlanır.

Dil becerileri bütünlük gösterir (Munte, 1989) ve bütünlük bir şekilde eğitilir. “Sözü geçen öğrenme alanları birbiriyle etkileşim hâlinde olduğundan bir bütünlük içinde ele alınmalıdır” (Türkçe Dersi Öğretim Programı 6-8, 2006). Ancak bu beceriler ayrı ayrı incelendiğinde her becerinin kendine ait özelliklerinin olduğu görülür. Kaynaklarda izlemeden bir dil becerisi olarak söz edilmez ve izleme, dinlemenin yanında yer alır. “İzleme becerisi Türkçe Öğretim Programı’nda dinleme becerisinin yanında yer almakta, ayrı bir beceri alanı olarak değerlendirilmemektedir” (Azizoğlu, 2015). Dinlemenin yanında yer alması izlemenin gözden kaçmasına neden olmaktadır.

İzleme, uyararı fazla olan bir öğrenmedir ve hemen hemen tüm becerileri kapsar. Birey, izleme faaliyetiyle, okuma ve dinlemenin sınırlı dünyasının dışında bir gelişim ve öğrenme sağlar. Kişiden kişiye değişen yeterlikler gösteren bu becerinin bireysel nitelikleri, en az diğer beceriler kadar dikkati çeker.

Okuma becerisinin eğitilmesi için “okuma eğitimi”, dinlemenin eğitilmesi için “dinleme eğitimi”, konuşma için “konuşma eğitimi” ve yazma için “yazma eğitimi” adı altında alt bilim dalları ve disiplinler vardır. Kaynaklarda dinlemenin ihmal edilmiş bir alan olduğu belirtilir (Andersen, 1949; Elin, 1972; Çiftçi, 2001). Ancak izlemeye dair bir program ve eğitim olmadığı da bilinmektedir. “Bu nedenle izleme becerisinin dinleme becerisinden daha fazla ihmal edildiği söylenebilir” (Doğan, 2017).

Çalışmada izlemenin literatürdeki yeri kadar, alanda görev yapan öğretim üyelerinin görüşleri de incelenmiştir. Çalışmaya katılan öğretim üyeleri, izlemenin bir dil becerisi olup olmadığı yönündeki soruya aşağıdaki şekilde cevaplar vermişlerdir:

Tablo 2

Öğretim Üyelerinin, İzlemenin Bir Dil Becerisi Olup Olmadığına Yönelik Görüşleri

İzleme bir dil becerisidir.	İzleme bir dil becerisi değildir.	Örnek Görüşler
11 (%46)	13 (%54)	<ul style="list-style-type: none"> • K1: Evet, dinleme gibi bir anlama becerisi olduğu için bir dil becerisidir. • K19: Evet, dinleme becerisiyle birlikte bütünlenen bir beceridir. • K22: Evet, izleme bir dil becerisidir. Çünkü dil, anlama ve anlatma işleminin temel kodlama aracıdır. • K4: İzleme doğrudan dil becerisi olmasa da paylaşım süreci konuşma ve yazma becerileri ile ilişkilidir. • K13: İzleme tek başına bir dil becerisi değildir. Dinleme becerisinin bütünleşik bir alanıdır. Yani dinlemeyi bir dil becerisi yapan en temel bileşendir. • K2: Günümüz şartlarını göz önünde bulundurduğumuzda izleme bir dil becerisi gibi görünmektedir. Ama dil becerisinin asli unsuru değil, diğer dil becerilerini besleyen ve onlardan beslenen beşinci güç gibi durmaktadır. • K8: İzleme, dille bağlantısı bakımından sorgulanmalı. Sadece izleme, dille ilgili midir? Hayır! • K23: Diğer dil becerilerinin yardımıyla alıcı dil becerisi özelliği gösterir. • K5: ...bir dil becerisi olarak kabul edilmekten ziyade okuma becerisini tamamlayıcı bir beceri olduğunu düşünüyorum. • K15: Beden dili hareketleri izlenir, gözlenir. Bu da bir dildir.

Tablo 2’de öğretim üyelerinin, izlemenin bir dil becerisi olup olmadığına dair görüşleri yer almaktadır. Görüşler birbirine yakın orandadır. Ancak ortalamanın üstünde çıkan bir oran (%54), izlemenin bir dil becerisi olmadığı yönündedir. Öğretim üyelerinin görüşleri içinde yer alan ve tabloya yansımayan, izlemenin diğer dil becerilerinin desteğiyle dilsel özellikler gösterdiği yönündeki düşünceleri ise baskın (%83) çıkmıştır. Bu noktada görüş belirten öğretim üyeleri, izlemenin okuma ve dinleme becerileriyle birlikte ele alınması gerektiğini vurgulamışlardır.

Dinleme-salt izleme

Dinleme ve izleme birbirinden ayrılarak incelenebilir. Böylece her iki faaliyetin beceri olma özelliği ve dille ilişkisi netleştirilir. Çalışmada, sesin (dinlemenin) olmadığı izleme faaliyeti için “salt izleme” ifadesi kullanılmıştır. “Salt izleme” bir beceridir ancak bu beceri dilsel değildir. Martıların uçuşunu izlemek buna örnek verilebilir. Martıların uçuşunu izlerken insanın aklına Orhan Veli de gelebilir, martıların anatomisi de. Bunlar; zihnin doğal bağ kurma, hafıza kullanımı özellikleriyle ve çağrışımla ilişkilidir. Her dinleme çabasının dilsel olduğu da söylenemez. Örneğin, fon müzik dinleyen birey dilsel bir etkinlikte bulunmaz. Fon müziğin rahatlatıcı etkisi, verdiği coşku ile, çağrışım ve anılarla birtakım dilsel ilişkilendirmelerde bulunulabilir. Ancak bunlar zihnin kendi ürettiği, materyalden bağımsız olarak meydana gelen şeylerdir.

Dil becerileri dille ilişkilidir. Dinlemeden soyutlanmış bir izlemenin dildeki yeri belirlenmelidir. Sessiz filmlere (örneğin, Charlie Chaplin’in filmleri) bakıldığında bu filmlerin bir kurgusu, olay örgüsü; sözlü olmasa da yazılı bir senaryosunun olduğu görülür. Ancak ses ve sözcük olmadığı için bu tür filmlerde dinleme becerisi işletilemez. Filmi izleyen kişi kurguyu az çok anlar, olay örgüsüne ilişkin bağlantılar kurar, olan bitenleri zihninde bir çerçeveye yerleştirir. Yaptığı düşüncelerle zihinsel sözlüğünü içten içe kullanır ve filmin, bir anlamda, alt yazısını oluşturur. Filmi izleyen kişinin, bu noktada zihinsel bir çaba içinde olduğu kesindir. Bu nedenle izlemeye dilsel değil, zihinsel bir beceri demek uygun olur.

Öğretim üyelerinin, “İzleme, dil becerilerini destekleyen bir zihinsel faaliyet midir?” sorusuna verdikleri yanıtlar çözümlenmiştir. Söz konusu görüşler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 3

Öğretim Üyelerinin, İzlemenin, Dil Becerilerini Destekleyen Bir Zihinsel Faaliyet Olup Olmadığına Yönelik Görüşleri

İzleme... zihinsel bir faaliyettir.	İzleme... zihinsel bir faaliyet değildir.	Örnek Görüşler
24 (%100)	0	<ul style="list-style-type: none"> • K1: Kesinlikle. İzleme bir anlamlandırma süreci olduğu için diğer anlama ve anlatma becerilerini destekler. • K4: Elbette öyledir. • K13: Evet. Çünkü tamamlayıcılık görevi görür ve anlam daha hızlı, etkili bir şekilde gerçekleşir. • K22: Evet; fotoğraf, resim, karikatür vb. izleme, kavram, yargı girdisi sağlar. Bu girdiler de zihinsel faaliyetlerin bir parçasıdır. • K2: ...dil becerisinin asli unsuru değil, diğer dil becerilerini besleyen ve onlardan beslenen beşinci güç gibi durmaktadır. • K23: İzlemek seyretmek olmamalı, bakıp tepkisiz kalmamalı.

Tablo 3'te öğretim üyelerinin, izlemenin, dil becerilerini destekleyen bir zihinsel faaliyet olup olmadığına yönelik görüşleri yer almaktadır. Çalışmaya katkı sağlayan tüm akademisyenlerin benzer görüşte olduğu görülmektedir. Öğretim üyelerinin görüşleri içinde yer alan ve tabloya yansımayan, dinlemenin olmadığı izleme çalışmalarının (salt izleme) dilsel değil, zihinsel olduğu (%72) düşüncesi, literatür taramasında elde edilen verileri desteklemektedir. Bu noktada görüş belirten öğretim üyeleri, sadece izlemenin, zihni geliştirmek için bir araç olabileceğini vurgulamışlardır.

Dinlemenin izlemeye bağlı olmasından çok, izleme dinlemeye bağlıdır. Dil başlığı altında değerlendirildiğinde izleme dinlemeye yardımcı olur. İzleme olmasa da dinleme dilseldir. Fakat dinleme olmadan izlemenin dilsel olup olmadığı tartışılır. Bir konuşmacının sözcük seçimi, tonu, vurgusu, iletmek istediği mesajlar, kültürü, özgünlüğü, ideolojisi vb. dinlemeyle çözümlenir. İzleme bu noktada kişinin konuşmasına eşlik eden hal ve hareketlerin analizi yönüyle dinlemeye destek çıkar, bir araç olur.

Beynimizdeki çeşitli mekanizmalar, görüntüleri ses olmadan da dilsel birimlere dönüştürebiliyorsa bu durumda izlemenin en önemli dil becerisi olduğu söylenebilir. Gardner, "zihin gözü"nü deneyimler üzerinde, herhangi bir uyarıcı olmadan da üretim yapabildiğini (2004) belirtir. Ancak bu üretimin dilsel olup olmadığı irdelenmelidir.

İnsanın dinledikleri ve izledikleri aklında kalır. Hafızada yer bulan verilerin görüntü olarak mı, ses olarak mı daha kalıcı olduğu tartışılır. Öğrenme ve özümseme miktarı; maruz kalınan materyale, kişinin ilgi ve dikkatine göre değişir. Ancak gözün, verilerin alınması ve zihinde işlenmesi yönüyle kulağa göre avantajlı olduğu bilinmektedir. Kaynaklar, beyinle bağlantısı bakımından göz sinirlerinin 130 milyon civarında duyu alıcısı içerdiğini, işitme sinirinin ise 30 bin civarında duyu alıcısından oluştuğunu belirtir (Özby, 2009). Bu nedenle ışık dalgaları, ses dalgalarına göre zihinde daha iyi çözümlenip yorumlanır. Bir kez görmek, bin kez duymaya karşılık gelir.

Öğrenmenin değişik türleri vardır. Modelleyerek öğrenme (Bandura, 1978), kişinin ideal bir modeli önce gözlemleyip sonra taklit ederek gerekli öğrenmeyi sağladığı dolaylı bir öğrenme yoludur. Bu tür bir öğrenme-dilsel açıdan düşünüldüğünde-dinlemeyle ilişkilidir. Kişilerin söz, üslup, dili kullanma yeteneği, verdikleri örnek, benzetme, çağırışım ve atıfları vs. modellenerek dilsel bir gelişim sağlanır. Bu gelişimi özellikle çocuklarda görmek mümkündür. “Çocuklar konuşma çağına geldiklerinde dildeki yeni sözcüğü ya da sözceyi büyüklerinden duydukları şekilde tekrarlamaya çalışırlar” (Yıldız, 2010). Böylece dilin ses değerini kavrar ve kullanmaya başlarlar. Görülenlerin taklidi ise sessiz ve davranışsaldır. Örneğin, bir dizi karakterinin yüzünde beliren bir mimik izleyicinin hoşuna gidebilir ve bu mimiğin bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde taklit edilmesi, alışkanlık haline getirilmesi mümkündür. Sınıftaki bir öğretmenin öğrencilerini dinlerken kafasını hafif yana eğmesi izlenerek taklit edilebilir. Bir videodaki hareket akım haline gelip milyonlarca kişi tarafından taklit edilebilir. Bunlar da öğrenmedir ancak dilsel değildir.

Kelime öğretimi dilseldir. Dinlerken birçok yeni kelime anında öğrenilir ve ikinci bir beceriye (anlatmaya dayalı becerilere) ihtiyaç duyulmaz. İnsan, dinlediğinden hareketle söz varlığını zenginleştirir. Kişi dinlerken bildiği ve bilmediği kelimeleri hızlı bir şekilde analiz eder, anlamadığı kelimeleri bağlamdan çıkarır, kelimenin konuşmanın bütünü içindeki yerine bakarak pasif kelime hazinesinden faydalanır. Dinleyicinin bu faaliyeti dilseldir ve öğrenme sağlar. Benzer durum “salt izleme”de söz konusu olmaz.

Dildeki abartıyı, mecazı, kinayeyi, ironiyi, espriyi vb. yakalamak dinlemeyle mümkündür. Yine üslup, bakış açısı, tarz, ekol gibi yazarı, eseri veya konuşanı yansıtan özellikler ancak dinlemeyle anlaşılabilir.

Dil eğitiminde hatalar da bir öğrenme yoludur. Bir insanın konuşmasındaki en küçük hata (boğumlama, telaffuz, ton, vurgu, ses yüksekliği vb.) dikkati çeker. Televizyonda haber spikeri bir sözcüğü yanlış telaffuz ettiğinde/vurguladığında dinleyi-

ci-izleyici hemen kulak kabartır, yanlış eleştirir, içten içe veya sesli bir şekilde yanlış ifade eder veya düzeltir. Bütün bunlar dinlemenin dilsel yönüyle ilgilidir. Benzer durum “salt izleme”de (örneğin, sesi kısılmış bir haber bülteninin izlenmesi) gerçekleşmeyeceği için “doğruyu yanlıştan öğrenme” söz konusu olmaz. “Salt izleme”, bu bakımdan, dil gelişimine katkı sağlamaz.

Konuşan kişinin cümleyi nasıl tamamlayacağını, hangi eylemi seçeceğini, sözlerini nasıl sürdüreceğini, eylemlerden veya deyimlerden nasıl faydalanacağını dinleme sırasında tahmin etmek mümkündür. Bu, dilsel bir etkinliktir ve dinlemenin dille doğal bağlantısıdır. Konuşan “Bir şey yapamazsın artık. Atı alan...” derken dinleyici konuşanın cümlesini dildeki hazır kalıpları işleterek ve bağlamı oluşturarak zihninde tamamlamıştır (...Üsküdar’ı geçti). Dinleyici, konuşmacının bir adım önündedir. Bu açıdan “salt izleme”de dille ilgili tamamlama, tahmin gibi stratejiler etkili bir şekilde kullanılamaz.

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (2019) “Dinlediği/izlediği metni anlatır.” biçiminde sarmal bir kazanım vardır. Bu kazanımda öğrencinin dinlediği veya izlediği metni özetleyip açıklayabilmesi belirtilmektedir. Dinlenen bir hikâye anlatılabilir. Sesin veya alt yazının olduğu bir film veya sessiz bir film de anlatılabilir. Öğrencinin, sesli veya sessiz bir materyalden anladıklarını konuşarak dile getirmesi halinde kullandığı dili işletmesi söz konusudur. Ancak maruz kaldığı materyal sesli ise dilsel bir beceri olan dinleme devrededir. “Salt izleme” halinde dilsel değil, zihinsel bir çabanın sonuçları dile dökülecektir. Yine programdaki “Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.” sarmal kazanımında ise “dinleme/izleme” ifadesinin olmaması anlamlıdır. Burada “dinleme ve izleme” birlikte olmak zorundadır. Çünkü konuşanın konuşması ile beden dili eş güdüm halinde olmalıdır ve sözler beden dilini, beden dili sözleri tamamlar.

Dinleme iletişimseldir ve kişinin birçok şey öğrenmesine zemin hazırlar. Dinleme sayesinde insanların fikir, bilgi, duygu, niyet ve amaçları üzerinden çıkarımlar yapılır. “Salt izleme”de ise teyit edilemeyen bir gözlem ve çözümleme vardır. Ses olmadan iletişim oldukça güdük kalır. Diyalog halindeki kişiler birbirlerini daha iyi anlayabilir ve sorunları bir çözüme ulaştırabilir. Ancak karşıdakinin sadece beden dili veya davranışlarının izlenmesi halinde etkili sonuçlar elde edilemez.

Dinlemede dilsel ipuçlarına (tekrar, vurgu, örnek, benzetme, sık kullanılan ifadeler vb.) bakılarak konuyla ilgili bir fikir beyan edilebilir. Bir insanın kahkahası, iç geçirmesi, ünlemleri bile dinlenir. Bunlar da anlamaya katkı sağlar. “Salt izleme”de önemli veri kayıpları söz konusudur.

Sesi kısılmış, yazı ve alt yazıların olmadığı bir TV programında olan biteni anlamaya çalışmak oldukça güçtür. Bu tür bir izlemede dilsel bir çaba bulunmaz. Bir

futbol maçının bile sessiz olarak izlenmesi, birçok şeyin yarım yamalak anlaşılmasına neden olur. Sesin dilini yakalamak için dinlemek gerekir. Sessiz görüntüler veya hareketler dili doğrudan canlandırmaz, eğitmez.

Dinleyici; sesin ötesine geçerek anlamla buluşur. Dilin kavramsal yönünü ve kültürünü konuşmacı veya sesletim üzerinden deşifre eder. Çünkü işitme bir duyum olsa da dinleme bir yapılandırmadır. Anlamın ne olduğu ancak sözcük ve sözcük gruplarının bağlam içindeki yeri belirlenerek ortaya konulabilir.

İzleme, tek başına, dilsel bir beceri olmaktan uzaktır. İzleme, dinlemeyi kapsar ancak “salt izleme” dilsel değildir. Dinleme/izleme metinlerinin sesletilmesi dilsel bir öğrenme için yeterlidir. Bu metinlerin sadece izletilmesinin dilsel kazanım sağlayıp sağlamadığı tartışılır ve derin beyin araştırmalarını gerektirir. Çünkü izleme zihnin diğer becerilerini harekete geçirse de bir dil becerisi değildir. İzleme, hayatın tümüyle ilişki içindedir ve-doğal olarak-dinleme de bu kapsayıcı özellikten payını alır.

Dinleme ve izleme bir arada

Dinleme ve izlemenin birlikte olduğu bir faaliyet, genel olarak, verimlidir. İzleme, dinlemeye yardımcı olur, zihinsel yeterlikleri geliştirir. Bu yeterlikler içinde dil de vardır. Ancak izlemenin dilsel yeterliğe katkısı dinlemenin yanında açığa çıkar. “Dinlemede işitme organı olan kulak ile beyin aynı işlev üzerinde yoğunlaşmakta olup bu eyleme, beş duyu organından biri olan gözün katılması ile devreye izleme girmektedir” (Ungan, 2007). İzleme, dilin daha etkili anlaşılması ve kullanılmasına imkân sağlar.

Çalışmaya katkı sağlayan öğretim üyelerinin, dil öğretiminde dinleme ve izlemenin bir arada olması gerektiğine ilişkin görüşleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 4*Öğretim Üyelerinin, Dinleme ve İzlemenin Birlikteliğine Yönelik Görüşleri*

Dinleme ve izleme bir arada olmalıdır.	Dinleme ve izleme bir arada olmalıdır.	Örnek Görüşler
24 (%100)	0	<ul style="list-style-type: none"> • K3: Hem dinleme hem izleme dil öğrenimine katkı sağlar. • K6: İzleme, dinlemeye destek olmalıdır. • K24: Dil öğretiminde izlemeden faydalanılmalıdır. Dinleme de olmalıdır. • K13: Dinleme ve izleme birbirlerine alternatif olarak değil, tamamlayıcı olarak kullanıldıkları için özellikle bu beceri yoluyla alınan girdiler anlamlı birer bütüne dönüşür. • K20: İzlemede ses olursa dil eğitimi etkili olur. • K22: İzleme ve dinleme normal süreçte birbirinden bağımsızdır. Ancak çoklu medya araçlarının insan hayatındaki yerinin artmasıyla izleme ve dinleme birbirini takip eden, birbirini tümleyen bir niteliğe kavuşmuştur. • K8: İzlemenin, dinlemenin eğitimi olmalı ve etkinliklerde dinleyip izleme soruları bulunmalı.

Tablo 4’te akademisyenlerin, dinleme ve izlemenin bir arada olması gerektiği yönündeki görüşleri yansıtılmıştır. Dinleme ve izlemenin birlikte olduğu dil çalışmalarından üst düzey verim alınacağı vurgulanmıştır.

İzleme, dinlemeyle el ele vermek koşuluyla dilsel bir faaliyete dönüşür. Fakat bu birliktelik, bazı materyaller veya gerçek hayat durumlarıyla sınırlıdır. Sesletilen bir metnin dinleyenler tarafından anlaşılması dilseldir ve dinleme becerisiyle ilgilidir. Dinleyen kişi, metni sesleten kişinin beden dili hareketlerini izlese de bu izlemenin, dinlenen metnin içeriğiyle ilişkisi zayıftır. Odaklanması gereken nokta, sesletilen içeriktir. Metnin kompozisyon bütünlüğü, yazarın üslubu, temel iletiler, kullanılan söz varlığı, cümle uzunlukları ya da sözcüklerin anlaşılabilirliği gibi dilsel ve dil bilimsel özellikler; dinleme becerisinin yetkinliğine bağlı olarak anlamını bulur. Metni sesleten kişinin mimik veya jestleri; metni anlaşılır kılacak bazı tutarlılıklar gösterse de dinleyicinin izleyip takip ettiği bu hareketlerin dilsel verinin anlaşılması üzerindeki etkisi fazla olmaz. Dinleme ve izlemenin birlikte kullanıldığı hareketli resim veya görüntülerde (film, belgesel, animasyon vb.) ise izleme becerisindeki yetkinlik, dinlemeye katkı sağlar. Etkili bir izleme becerisi, görüntülerde yer alan dilsel unsurların (ses, sözcük, cümle, anlam, alt yazı) dinlemeyle birlikte daha iyi anlaşılmasını sağlar.

Metinlerin sadece dil yönüyle (sözcükler, dil bilgisi, üslup, iletiler vb.) çözümlenmesi sırasında izlemenin herhangi bir katkısı bulunmaz. Ancak metinlerin canlandırılmış biçimleri, önemli dilsel etkiler oluşturur. Ses üzerinden anlamı görünür kılmak zordur, bu nedenle dinlemenin yanına izlemenin eklenmesi gerekir. “Dinleme eğitimi, izleme eğitimi ile birlikte verilmelidir. Görsellerin yaygınlaştığı ve hayatımızın her anına girdiği günümüzde, özellikle öğrenme çağındaki çocukların izleme eğitimi bakımından da eğitilmesi gerekir” (Emiroğlu, 2013).

Kaynaklarda dinlemenin, sözsüz mesajları duyma olduğu ifade edilir. Sözsüz mesajlar olarak dil dışı unsurlar (vurgu, ton, ezgi, durak, ünlem vb.) kastediliyorsa bu açıklama eksik kalır. Çünkü beden dili hareketleri de sözsüz mesajlar içerir ve bunlar dilsel değildir. Bu hareketler, görüntü olması bakımından, izlemeyle ilişkilidir. Dolayısıyla dinleme, izlemeyi bu yönüyle kapsar.

Sadece sözcükler her şeyi anlatmaya yetmez, görüntülere de ihtiyaç vardır. Sözcüklerle hal ve hareketleri anlatmak mümkün olmaz, detaya girilemez. Görüntülerle çok daha etkili, ekonomik, kalıcı, tutarlı bir aktarım yapmak mümkündür. White’ın (1987; akt. Akyol, 2013) söylediği gibi yazıyla ifade edilemeyecek kadar karmaşık ve iç içe olan bilgileri imajlara dayalı düşünme ile daha kolay anlayıp çözebiliriz.

İzlemenin başarısı, konuşma ve yazmayla açığa çıkar.

Dinleme ve izlemenin birlikte kullanıldığı durumlarda anlamının ne oranda gerçekleştiği, anlatmaya dayalı beceriler olan konuşma ve yazmayla açıklık kazanır. Bir filmi izleyen veya bir konuşmacıyı dinleyen kişinin, filmi ve konuşmayı (konuşmacıyı) ne oranda kavradığını vereceği dönütlerden anlamak mümkündür. Bu tür çalışmalarda filmler, konuşmalar vb. birer materyal gibi değerlendirilir ve bu materyallerin öncesinde veya sonrasında dinleyiciye yöneltilecek sorularla dinleme/izlemenin ne oranda gerçekleştiği anlaşılır.

Dinleme konuşmayla iç içedir. Diksiyonun öğeleri olan vurgu, tonlama, durak, ezgi, telaffuz, tını, ses şiddeti vb. dil dışı parçalar her iki beceriyi ilgilendirir. Konuşma, dinlemeyle çözümlenir. Dil becerilerinin birbirini tamamlama özelliği düşünüldüğünde izleme yalnız kalır.

Dinleme becerisi kazanımlarının, aynı zamanda, konuşma ve yazma becerisiyle ilgili olduğu bilinmektedir. “Hemen her kazanımın öğrencide gözlenmesinin ve ölçme ve değerlendirme yapabilmenin yolu öğrencinin konuşması veya yazmasıdır” (Topuzkanamış, 2019). Etkinlikler, anlatmaya dayalı becerilerle yürütülür. “Bildiği gibi, etkinliklerin uygun şekilde yapılması, ancak konuşma veya yazmaya dayalı ifadelerle açıklık kazanacaktır” (Emiroğlu ve Pınar, 2021). Bu durumda izlemeye dayalı çalışmaların dilsel olabilmesi için konuşma ve yazmaya dayalı uygulamalar yapılmalıdır.

Dinleme ve izleme materyalleri

Dinleme ve izlemenin birlikte kullandığı veya birbirinden ayrılan materyalleri vardır. Kitap, makale, bildiri, tez, elektronik veya matbu bir metin vb. dinleme çalışmasında kullanılıyorsa bu faaliyet dinlemeyle ilgilidir. Bu materyallerin eğitim öğretimdeki kullanımı dinleme becerisini ilgilendirir. Sessiz filmler, pandomim, canlandırılmalar, sessiz beden hareketleri vb. ise “salt izleme” materyalleri olarak kullanılır. Sesli filmler, belgeseller, haber sunumları, gösteriler, tiyatrolar, diziler, çizgi filmler, kısa filmler vb. ise dinleme ve izlemenin birlikte kullanıldığı materyallerdir.

Basılı materyallerin sesletilmesi sırasında izleme, dinlemeyi yalnız bırakır. Yine radyo dinlemek, telefon görüşmeleri, ses kayıtlarını dinleme gibi durumlarda dinleme devrededir.

Eğitim öğretimde videodan faydalanılır. “Video, manyetik bir banda ses ve görüntüyü kaydetmeye yarayan ve kaydedilen görüntüleri ekrana yansıtmaya yarayan, kelime anlamı Latince ‘Görüyorum.’ olan bir araçtır” (Uğurelli, 2019). Bu aracın kullanımı, insanlık tarihinde bir devrim meydana getirmiş, eğitim öğretimin kalıcı ve etkili olmasını sağlamıştır.

İzleme, görsel okuma gibi, görüntüsel dünyayı algılamak için kullanılan becerilerden biridir. Görüntüyü çözümlmeye yarayan izleme becerisi, hayatın bütününde önemli bir yer tutar. Nasıl ki infografikler öğrenmede akılda kalıcılığı artırıyorsa (Yavuz, 2020) hareketli materyaller de öğrenmeyi olumlu ve kalıcı yönde destekler.

Sadece görsel araçlar (grafik, tablo, pano vb.) veya işitsel araçlar (radyo, DVD, dijital kayıt vb.) değil, hem görsel hem işitsel araçlardan (video, bilgisayar, akıllı tahta, kukla vb.) faydalanılarak dinleme ve izleme birlikte işletilmelidir. “Günümüzün teknolojik ortam ve imkânları göz önüne alındığında izleme metinlerinin sayı olarak artması öğrencilerin faydasına olacak ve izleme eğitimini olumlu etkileyecektir” (Kılıç, 2021).

Dilin edinilmesi ve öğrenilmesinde dinleme/izleme

Dil, görerek değil duyarak kazanılır. İnsan dünyaya gözlerini değil, kulaklarını açar (Emiroğlu, 2013). Bebeğin dildeki farklı sesleri birbirinden ayırması dil kazanımıdır. Bu bakımdan insan; dili öğrenmez, edinir. Dil edinimi dinlemeyle başlar, konuşma ile devam eder ve bu noktada izlemenin başlangıçta herhangi bir katkısı olmaz. Bebek henüz anne karnındayken dilin akustiğini, tınısını, sözcük özelliklerini ve cümle yapılarını sezmeye başlar. Dünyaya adım attıktan sonra dinledikleri ve seslettikleriyle, maruz kaldığı dili kendi bünyesinde inşa eder. İzlemenin zihinsel gelişimi artıran ve insanın tüm öğrenmelerini etkileyen yönü bir kenara bırakıldığında dilin

edinilmesindeki etkisi düşüktür. Ancak ilerleyen zamanlarda, okul döneminde okuma ve yazma gibi becerilerle gözün dilsel anlamda kullanımı ve görüntülerin analiziyle dilsel bağlantıların oluşturulması mümkün hale gelir. Bu nedenle dilin edinilmesine dinlemenin, öğrenilmesine izlemenin katkı sağladığı söylenebilir.

Çalışmanın katılımcıları Türkçenin eğitimi öğretiminde izlemeye yer verilmesi noktasında hemfikirdir. Aşağıdaki tabloda bu görüşler yer almaktadır:

Tablo 5

Öğretim Üyelerinin, Türkçenin Eğitimi Öğretiminde İzlemenin Yerine Dair Görüşleri

Yer veril-melidir.	Yer veril-memelidir.	Örnek Görüşler
24 (%100)	0	<ul style="list-style-type: none"> • K19: Yukarıda da belirttiğim gibi birbirini bütünleyen bir elmanın yarısı gibi iki beceridir. Programda birlikte anılması doğrudur. İzleme, dinlemeye destek olmalıdır. • K2: Çok fazla abartmadan gereklidir ama fazlası Türkçenin ruhuna terstir. Türkçe üretme, çeşitlilik katma, dile estetik kazandırma, dil zevkini elde etme amaçlarını güder, izleme ile dil pratikliği elde edilebilir ama dil zevki elde edilmez. İzlemede ses olursa dil eğitimi etkili olur. • K1: İzleme becerisi bir anlama becerisi olduğu için Türkçe eğitiminde önemlidir. • K13: İzleme, öğretim programında da dinleme/izleme şeklinde bir beceri olarak yer almıştır. Bu da bu alana ne kadar değer verildiğini göstermektedir. • K24: İzleme becerisi sayesinde anlam oluşturma gerçekleştirilir. • K10: Evet, vardır, konuşucunun tonu, vurgusu, jest ve mimikleri izlemeyi gerektirir. • K22: Türkçe eğitimi ve öğretimi salt dil eğitimi amacından genişletilerek iletişim eğitimi alanını da kapsamalıdır. Bu yönelme işlevsel dil eğitimini gerçekleştirmeye yarayacaktır. Bu açıdan bakıldığında izleme eğitimi Türkçe eğitimi öğretimi alanının temel bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Öğretim üyelerinin görüşleri aynı doğrultudadır. Tabloya yansıyan ve yansımayan örnek görüşler birleştirildiğinde Türkçe öğretiminde izlemeye dinlemenin yanın da yer verilmesi, her iki becerinin de işletilebileceği materyal ve etkinliklerin kullanılması gerektiği görüşü ortaya çıkmaktadır.

Dinleme/izleme yöntem ve teknikleri

Kaynaklarda (Göğüş, 1978; Kingen, 2000; Yalçın, 2002; Cihangir, 2004; Özbay, 2009; Akyol, 2013; Erdoğan, Sürek ve Ünal, 2020; Tompkins, 2021;) birçok dinle-

me türünden (katılımlı, katılımsız, empatik, eleştirel, terapötik, seçerek, yaratıcı, grup halinde, duygusal, aktif, eğlence amaçlı, bilgi almaya dönük, not alarak, iletişimsel, estetik, ayrıştırıcı, pasif...) söz edilir. Bu türlerin, bazen yöntem bazen teknik bazen de strateji başlığı altında verildiği görülür. Bu yöntem ve tekniklerde izleme, dinlemenin yanında yer almasına (katılımlı dinleme/izleme) rağmen izlemeye ilişkin herhangi bir yöntem veya tekniğe değinilmez. Örneğin, empatik bir izlemeden söz edilmez, katılımlı ya da seçici bir izlemenin olup olmadığı belirtilmez. Oysa ses olmadığı bile empatik bir izleme mümkündür. Videoların sessiz izlenmesi halinde çeşitli empatik davranışlar geliştirilebilir. Sesin olması durumunda ise empatik dinleme daha etkili hale gelir.

İzlemenin strateji, yöntem, teknikleri tasarlanacaksa bunların; odaklanma, gözlem yeterliği, dikkat unsurlarını vb. merkeze alan; tahmin etme, çıkarım, ilişkilendirme gibi zihinsel işlemlerle yapılandırılmış özellikte olması gerekir.

Kişilerin beden dili hareketleri, TV yayınları, sosyal medya paylaşımları ya da sessiz filmler eleştirel bir şekilde izlenip konuşma ve yazmayla ifade edilebilir. Bu noktada “eleştirel izleme” gibi bir teknikten söz etmek gerekir. Söze, sese gerek olmadan sadece izleme becerisi üzerinden bir çözümleme yapılır. Yine “duyguların izlenmesi” biçiminde bir teknik kullanılabilir. Kişinin beden diline yansıyan duygular tespit edilebilir. Sesi kısımlı bir TV programında neler olduğu, hangi duyguların açığa çıktığı bu teknikle ele alınabilir.

İzleme, üst bilişsel özellikler de gösterir. Kişinin izleme yeterliğine ilişkin farkındalık geliştirmesi, öğrenmelerini etkiler. Bu nedenle birçok izleme tekniği geliştirilebilir.

Kaynaklarda okumanın bir türü olarak “ekran okuma”dan söz edilir. Ancak ekran okuma günümüzde “ekran izleme”ye dönüşmekte, video veya akış halindeki görüntülerin fazlalığı dikkati çekmektedir. Örneğin, sosyal medya platformlarında akışı takip etmek isteyen birey, elektronik aletin ekranında, daha çok, video ve hareketli unsurlarla karşılaşacaktır. 2021 yılının ilk çeyreğinde dünya genelindeki mobil internet trafiğinde video yayınlarının %48,9'luk pay ile en fazla veriyi kullanan kategori olduğu (www.visualcapitalist.com) belirtilmektedir. Bu demektir ki, izleme üzerinde daha fazla durulmalı ve izlemenin niteliğini artıracak yöntem, teknik ve stratejiler geliştirilmelidir.

Dil becerileri ve çoklu medya kullanımı

Çoklu medya kullanımının dil eğitimi ve öğretimine dair etkilerini ortaya koyan birçok çalışma bulunmaktadır (İşcan, 2005; Yapıcı, 2008; Aslan, Maden ve Durukan, 2010; Dedebali, 2014; Akın ve Çeçen, 2015; Veyis, 2015; Akın, 2016; Şahin ve Çakır,

2018; Gürbüz, 2018; Hasırcı, 2018; İskender ve Gücüyeter, 2019; Özonat, 2019; Tamtürk, 2019; Yıldız, 2020; İnal ve Çakır, 2021 bunlardan birkaçıdır.). Bunların ortak noktası akıllı tahta, web araçları, dijital materyaller, bilgisayar teknolojileri, çeşitli uygulamalar vb. aracılığıyla öğrencilerin daha fazla duyusunu işe koşturmak ve geliştirmektir. Bu bağlamda göze ayrı bir yer ayırmak, gözün eğitilmesi denilebilecek izlemeyi öne çıkarmak gerekir. Çünkü birçok uygulama, eğitici program, deneysel araştırma ve testlerde öğrencilerin görüp anladıkları üzerinden çıkarım yapmaları, görüp anladıklarının kısa ve uzun vadede öğrenmeleri üzerindeki etkilerinin belirlenmesi, dijital araçların ve programların dilsel ürünlerin daha etkili öğretilmesi noktasındaki rolü vb. ele alınmaktadır.

Çoklu ortam denilen ve içinde metinlerin yanında hareketli ve hareketsiz görsel, video, ses, grafik vb. bulunan dijital ortamlar; birçok duyuşsal ve zihinsel özelliğı uyarması yönüyle daha etkilidir. “Dersin işlenişinde ve uygulamalarda görsel iletişim araçlarına yer verilmeli; slayt, bilgisayar, televizyon, etkileşimli tahta, internet, EBA içerikleri vb. etkin olarak kullanılmalıdır” (Türkçe Dersi Öğretim Programı, 2019). Bu araç, program ve içeriklerin kullanımıyla öğrenme daha fazla duyu organının kullanıldığı bir sürece dönüşür.

Görsel öğrenmelerin, dilsel öğrenmelerden daha etkili olduğu söylenebilir. Hareketin, beynin çalışma aktivitesiyle uyumu izlemeyi öne çıkarır. Dil bilgisinden sözcük öğretimine, metin bilgisinden becerilerin etkili kullanımına kadar birçok dil ve dil bilgisi ögesi izleme araç ve programlarının yardımıyla öğrenilebilir.

Sonuç ve öneriler

Çalışmada izlemenin; görüntülerin çözümlenmesindeki rolüne vurgu yapılmış, bir anlama aracı olduğu ortaya konulmuş, zihinsel yeterlikleri geliştiren ve dil becerilerine, özellikle de dinleme becerisine destek veren bir zihinsel beceri olduğu anlaşılmış, uygun materyallerle kullanılması halinde dil öğretiminde önemli etkilerinin olabileceğı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca dil öğrenme sürecinde dinleme ve izlemenin ayrı ayrı işletilebileceğı gibi, birlikte ele alınabileceğı ifade edilmiş; ideal olanın dinleme ve izlemenin birlikte gerçekleştiğı çalışmalar olduğu belirtilmiştir. Hem dinleme hem de izleme olanağı bulunan materyallerin dil öğrenimini daha fazla geliştireceğı; görüntünün, dilin ses boyutuyla desteklenmesi halinde iletilerin yerini bulacağı sonucuna ulaşılmıştır.

İzleme, 5. dil becerisi olarak düşünülebilir. İzleme, bir anlamda, “görüntü okuma”dır. Bu becerinin, diğere dil becerileri gibi, öğrenmedeki etkileri test edilmeli ve yeri netleştirilmelidir. Yapılan bir alan araştırmasında (Azizoğlu, 2015) öğrencilerin okuma, dinleme ve izleme başarıları çeşitli testlerle karşılaştırılmış, uygulama sonu-

cunda öğrencilerin en başarılı olduğu alanın okuma, ardından izleme olduğu; dinlemenin ise son sırada yer aldığı belirlenmiştir.

Dinlemeye yönelik metinler için dinleme/izleme metni denilmesi uygun olmaz. Tamtürk (2019) çalışmasında 2017-2018 eğitim öğretim yılında kullanılan 5. sınıf Türkçe ders kitabında izleme becerisine yönelik olmayan dinleme metinlerinin de dinleme/izleme metni olarak adlandırıldığını ifade eder.

İzleme, zihinsel becerileri aktif kıldığı gibi, dil gelişimini de olumlu etkiler. Yapılan bir çalışmada (Parette ve Hourcade, 2011) animasyon kullanımının, çocukların dil öğreniminde etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Dünyaya gözlerini açan bir insan-sağlıklı organlara sahip olması durumunda-ömrünün sonuna kadar izlemeyle bilgi edinebilir. İzlemenin sadece seyirci kalmak olmayıp bilinçli bir çözümlenme faaliyeti olarak eğitilmesi gerekir. Bir filmi (sesli veya sessiz) izledikten sonra o filmle ilgili yapılan bir tartışma, konuşmanın devreye girmesiyle, izlemeyi dili geliştirmenin bir aracı haline getirir. Sistemli bir izleme eğitimi, zihinsel becerileri de geliştirir. “Zihinsel becerilerin kalbi düşünme ve sorgulamadır” (Güneş, 2014). Bu bakımdan birçok zihinsel işlemin (ilişki kurma, benzerlik ve farklılıkları belirleme, karşıtlık, yeni düşünceler üretme, özetleme, neden-sonuç, canlandırma, sınıflama, karşılaştırma...) yapılmasına zemin hazırlayan izleme faaliyeti, tüm dil becerilerini besler. Böyle bir kaynağın güçlendirilmesi, uygun kazanımlarla tüm derslere yayılması gerekmektedir.

Çalışma sonucunda kurum ve kişilere (alanda çalışanlara, araştırmacılara, okuyuculara) bazı önerilerde bulunulmuştur. Söz konusu öneriler şu şekildedir:

- İzleme rastgele olmamalı, kalıcı izli öğrenmeler sağlayacak şekilde bir sisteme kavuşturulmalıdır. İzleme-yalnız başına-gözlem gücü, çıkarım, tahmin etme yeterliği, tasarlama, eleştirel düşünme, inceleme gibi bilişsel birçok yeterliği geliştiren bir beceri olarak eğitilebilir. Görüntüye dayalı hafızayı geliştiren bu becerinin sistematik bir şekilde eğitimi olmalıdır.

- İzleme eğitimi adı altında tüm disiplinlere katkı sağlayacak bir öğretim programı ya da programların içinde bir ünite/bölüm oluşturulmalıdır. Programlarda izlemenin ne olduğu, dil öğrenmedeki etkileri belirtilmelidir.

- Öğrencilerin dil öğrenmeleri için tasarlanmış, birden fazla duyuyu harekete geçirecek filmler, kısa filmler, belgeseller, animasyonlar vb. hazırlamak mümkündür.

- İzleme; dinlemeyle birlikte yürütülmeli, konuşma ve yazma gibi anlatmaya dayalı becerilerle desteklenmelidir. Nasıl ki müzik yapıtları, video kliplerle daha anlamlı

ve kalıcı hale geliyorsa dinleme metinleri de izleme materyalleri içinde verildiğinde dil öğretimi daha etkili olacaktır.

- İzleme, dinlemenin yanında ve dinlemeyi yalnız bırakmamak için eklenmiş izlenimi verse de dinleme eğitiminde sadece sesletilen/sesletilmiş metinler kullanılmalıdır; dinleme ve izlemenin birlikte yürütüleceği akış halindeki materyallerden faydalanılmalıdır.

- Programlarda dinleme kazanımlarının yanı sıra doğrudan izleme kazanımları olmalıdır.

- Türkçe dersi öğretim programında yer alan “Dinleme/izleme...” biçimindeki ifade ve kazanımlar, “Dinleme ve/veya izleme...” olarak düzeltilmelidir. Bu noktada “hem...hem” bağlacı da kullanılabilir. Özellikle kazanımlarda her iki becerinin birlikte kullanıldığı materyaller için böyle bir düzenleme yapmak gerekir.

- Metnin dili olduğu kadar görüntülerin de dili vardır. Bu dil, görüntülerdeki bütünlük ve tutarlılığın şekillendirdiği, zihnin değişik çıkarım araçlarıyla çözümlenebilen farklı bir anlaşma sistemidir. Söz konusu dili çözümlemeye dönük izleme yöntem, teknik, strateji ve taktikler geliştirilmelidir. Çalışmada söz edilen (empatik izleme, eleştirel izleme, duyguların izlenmesi vb.) stratejilere ek olarak, alan uzmanlarının yapacağı beyin fırtınası ve çalıştaylarla tüm disiplinlerin faydalanabileceği izleme yöntem ve teknikleri tasarlanmalıdır.

- Çalışmanın merkezinde Türkçenin ana dili olarak öğretiminde izlemenin yeri ve etkileri belirlenmeye çalışılmışsa da yabancı dil olarak öğretiminde de izlemenin nasıl bir etkiye sahip olduğu araştırılmalıdır. Bu noktada “salt izleme”ye dayalı materyallerin (sessiz filmler) dil öğretiminde kullanılıp kullanılmayacağını inceleyen, öğretim görevlilerinin görüş belirttiği bir çalışmada (Saraçoğlu, 2021) bu tür materyallerin, fiillerin öğretimini kolaylaştıracağı sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka çalışmada (Tanrıku ve Akçıl, 2021), sessiz filmlerin, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin konuşma becerisinin gelişimine olumlu etkilerinin olacağı ortaya çıkmıştır.

- Teknolojinin nimetlerinden faydalanılmalı ancak sınırlara dikkat edilmelidir. Öğrencilerin, teknoloji bağımlısı olmamalarına özen gösterilmeli, izlemeye dayalı çalışmaların, dil becerilerinin geliştirilmesinde bir araç olduğu unutulmamalıdır. “Dinleme ve izleme yan yana ve birlikte ele alınsa da, dinlemeyi artırmak için izlemeyi kesmek gerekebilir” (Emiroğlu, 2021).

Kaynakça

- Açık, F. (2019). Dil eğitiminde temel kavramlar. Bulut, K. ve Kardeş, M. N. (Edt.), *Türkçe öğrenme ve öğretim yaklaşımları* (1-54). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akın, E. (2016). Yabancılara Türkçe öğretiminde çoklu ortama dayalı öğretimin kullanımı ve bu yönde yapılan bazı çalışmalar üzerine bir inceleme denemesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(24), 151-162. <http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.1044>.
- Akın, E. ve Çeçen, M. A. (2015). Çoklu ortama dayalı Türkçe öğretimine ve çoklu ortam araçlarına yönelik öğrenci görüşleri. *Turkish Studies*, 10(7), 51-72. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8229>.
- Aksan, D. (2015). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim* (5. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akyol, H. (2013). *Türkçe öğretim yöntemleri* (6. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aslan, A., Maden, S. ve Durukan, E. (2010). Çoklu ortam aktiviteleriyle metin öğretimine bir model (fabl örneği). *The Journal of International Social Research*, 3(10), 67-76.
- Aslan, C. ve Çakmak, S. (2016). İşlevsel görme aktivite programı ile az gören çocuğun izleme becerilerinin geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(1), 59-77.
- Azizoğlu, N. İ. (2015). *7. sınıf öğrencilerinin dinleme, izleme ve okuma becerilerine yönelik karşılaştırmalı bir araştırma: Dede Korkut Hikâyelerinden seçme iki örnek* [Yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Bandura, A. (1978). Social learning theory of aggression. *Journal of Communication*, 28(3), 12-29.
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (26. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cihangir, Z. (2004). *Kişilerarası iletişimde dinleme becerisi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Coşkun, İ. (2018). Dil öğretimi. Yılmaz, M. (Edt.), *Yeni gelişmeler ışığında Türkçe öğretimi* (1-16). (2. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çam, B. (2006). İlköğretim öğrencilerinin görsel okuma düzeyleri ile okuduğunu anlama eleştirel okuma ve *Türkçe dersi akademik başarıları arasındaki ilişki*

- [Yüksek lisans tezi]. Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Çiftçi, M. (2001). Dinleme eğitimi ve dinlemeyi etkileyen faktörler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 165-177.
- Dedebali, N. C. (2014). Çoklu ortam uygulamalarının altıncı sınıf dinleme becerisinin gelişimine etkisi [Yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Demirel, Ö. ve Şahinel, M. (2006). *Türkçe öğretimi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Doğan, B. (2017). *Strateji temelli dinleme etkinliklerinin yedinci sınıf öğrencilerinin dinleme becerisiyle strateji kullanma düzeyine etkisi* [Yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Emiroğlu, S. (2013). Türkçe öğretmen adaylarının dinleme sorunlarına ilişkin görüşleri. *Adıyaman üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*, (11), 269-307. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.492>.
- Emiroğlu, S. (2021). Dinleme becerisinin dilsel yönü. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), 259-282. <https://doi.org/10.29000/rumelide.995299>.
- Emiroğlu, S. ve Pınar, F. N. (2021). Türkçe dersi öğretim programlarındaki (2005 ve 2019) kazanımların sözcük sıklığı. *Karadeniz Araştırmaları*, 18(72), 1091-1115.
- Erdoğan, B., Sürek, D. A. ve Topçuoğlu, Ü. F. (2020). Türkçe öğretmenlerinin dinleme yöntem ve tekniklerini kullanma durumları. *International Journal of Language Academy*. 8(3), 480-493. <http://dx.doi.org/10.29228/ijla.43773>.
- Gardner, H. (2004). *Zihin çerçeveleri çoklu zekâ kuramı* (E. Kılıç, Çev.). Alfa Yayınları.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Gül Yayınevi.
- Günay, D. V. (2002). *Göstergebilim yazıları*. Multilingual Yayınları.
- Güneş, F. (2009). Türkçe öğretiminde günümüz gelişmeleri ve yapılandırıcı yaklaşım. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 1-21.
- Güneş, F. (2014). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Gürbüz, N. E. (2018). *Yabancılara Türkçe öğretiminde çoklu ortam materyali olarak geliştirilen zenginleştirilmiş kitabın öğrenme üzerinde etkileri* [Yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

- Hasırcı, S. (2018). Anadili öğretiminde çok uyaranlı eğitim ortamı ve bu ortamın bileşenlerinin önemi. *Turkish Studies*, 13(19), 895-922. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.14114>.
- İnal, M. ve Çakır, R. (2021). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde çoklu ortam materyallerinin kullanımı. *Journal of Interdisciplinary Education: Theory and Practice*, 3(2), 87-112. <https://doi.org/10.47157/jietp.954946>.
- İskender, M. E. (2019). *Yabancılar Türkçe* öğretiminde çoklu ortam materyalleri ile desteklenmiş halk anlatılarının kültür öğrenimi ve dil becerileri gelişimi üzerindeki etkisi [Yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- İşcan, A. (2005). Çoklu ortam (multimedya) aktiviteleriyle “bir kavak ve insanlar” adlı kısa hikâyenin öğretimi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (12), 35-51.
- Kılıç, F. (2021). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerinin metin türleri açısından incelenmesi. *Turan-Sam Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 13(519), 241-251. <http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041>.
- Kingen, S. (2000). *Teaching language arts in middle schools*. Lawrence Erlbaum Association.
- Merriam, B. S. (2018). *Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev.). Nobel Yayıncılık.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2006). İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu, Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2019). Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar), Ankara.
- Muente, G. (1989). How listening helps speaking, writing and reading. *Reading Improvement*, 26(3), 244-246.
- Özbay, M. (2009). *Anlama teknikleri II: dinleme eğitimi*. Öncü Kitap.
- Özdemir, E. (1990). Anadili öğretimimizdeki ölü nokta. *Çağdaş Türk Dili*, 3(30), 856-860.
- Özonat, Z. (2019). Çoklu ortama dayalı eleştirel okuma eğitiminin 6. sınıf öğrencilerinin eleştirel okuma becerilerine etkisi [Yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

- Özsoy, G. (2012). Investigation of fifth grade students' mathematical calibration skills, *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(2), 1190-1194.
- Parette, Jr, H. P., Hourcade, J. ve Blum, C. (2011). Using animation in microsoft powerpoint to enhance engagement and learning in young learners with developmental delay. *Teaching Exceptional Children*, 43(4), 58-67.
- Saraçoğlu, H. (2021). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde sessiz filmlerle fiil öğretimi* [Yüksek lisans tezi]. Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Sever, S., Kaya, Z. ve Aslan, C. (2006). *Etkinliklerle Türkçe öğretimi*. Morpa Kültür Yayıncılık.
- Şahin, F. ve Çakır, R. (2018). Çoklu ortam materyallerinin okuma-yazma güçlüğü çeken öğrencilerin okuma yazma becerileri üzerinde etkisi. *Journal of Instructional Technologies and Teacher Education*, 7(2), 75-90.
- Tamtürk, H. (2019). *5. sınıf dinleme/izleme metinlerinin çoklu ortam tasarım ilkelerine göre incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Tanrikulu, L. ve Akçıl, G. (2021). Konuşma becerisinin geliştirilmesinde sessiz filmin etkisi: Charlie Chaplin örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 377-387.
- The World's Most Used Apps, by Downstream Traffic. (2022, 18 Nisan). Erişim adresi: <https://www.visualcapitalist.com/the-worlds-most-used-apps-by-downstream-traffic/>
- Tompkins, G. E. (2021). *Dil sanatlarının temelleri* (E. Boylu & H. Serpil, Çev. Ed.). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Topuzkanamış, E. (2019). Eğitim programlarında dinleme eğitimi. Akçay, A. (Edt.). *Dinleme/izleme eğitimi* (245-307). Nobel Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu [TDK] (2011, 20 Şubat). Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Uğurelli, Ö. Y. (2019). Türkçe öğretiminde eğitim ortamları. Bulut, K. ve Kardaş, M. N. (Edt.). *Türkçe Öğrenme ve Öğretim Yaklaşımları* (305-340). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ungan, S. (2007). Dinleme eğitimi. Kırkkılıç, A ve Akyol, H. (Edt.). *İlköğretimde Türkçe Öğretimi* (135-161). (2. Basım). Pegem Akademi Yayıncılık.

- Veyis, F. (2015). Yabancılara Türkçe öğretiminde etkileşimli çoklu ortam materyallerinin kullanımı. *Dil Dergisi*, 166(2), 59-67.
- Vikipedi. (2011, 7 Mart). Erişim adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/E%C4%9Fik_%C3%A7izgi
- Yalçın, A. (2002). *Türkçe öğretim yöntemleri yeni yaklaşımlar*. Akçağ Yayınları.
- Yapıcı, H. (2008). Multimedya (çoklu ortam) aktiviteleriyle Çanakkale Zaferi konusunun öğretimi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (17), 243-253.
- Yavuz, V. (2020). İlköğretimde eğitim materyali olarak infografik kullanımı. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(2), 749-766. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.658844>.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, C. (2010). *Yeni öğretim programına göre kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yıldız, S. (2020). Türkçe öğretiminde teknolojik materyal kullanımı. *Journal of World of Turks/Zeitschrift für die Welt der Türken*, 12(1), 95-115.